

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Кацнельсон С. Д. Типология языка и речевое мышление / С. Д. Кацнельсон. – Л. : Наука, 1972. – 216 с.
2. Левицкий В. В. Квантитативные методы в лингвистике / В. В. Левицкий. – Черновцы : Рута, 2004. – 190 с.
3. Левицкий В. В. Основы сравнительной морфологии германских языков / В. В. Левицкий. – Черновцы : Рута, 2004. – 127 с.
4. Попкова Е. М. Категория рода в современном английском языке : лингвистический и социокультурный аспекты : дис. на соискание науч. степени канд. филол. наук : спец. 10. 02. 04 „Германские языки” / Е. М. Попкова. – Орехово–Зуево, 2005. – 167 с.
5. Садовник–Чучвага Н. В. Жанрова специфіка сегментної структури родової концептосфери давньоанглійської епічної поезії (квантитативний аспект) / Н. В. Садовник–Чучвага // Наукові записки : зб. наук. праць / гол. ред. І. Д. Пасічник. – Острого : Видавництво Національного університету „Острозька академія”, 2012. – Вип. 23. – С. 148–150. – (Серія „Філологічна”).
6. Blokh M.Y. A Course in Theoretical English Grammar / M. Y. Blokh. – М. : Высшая школа, 2003. – 383 p.
7. Mathiot M. Sex Roles as Revealed Through Referential Gender in American English / Madeleine Mathiot, Marjorie Roberts // Ethnolinguistics : Boas, Sapir and Whorf Revisited / [ed. Madeleine Mathiot]. – The Hague : Mouton, 1979. – P. 1–47.
8. Moore R. Doctresses, Authoresses and Others / Ryan Moore // American Speech / [ed. Michael Adams]. – Durham : Duke University Press, 2006. – Vol. 81. – № 4. – P. 376–391.
9. Steinmetz D. Gender Shifts in Germanic and Slavic: Semantic Motivation for Neuter? / Donald Steinmetz // Lingua / [ed. Joseph Rooryck]. – Amsterdam : Elsevier, 2006. – Vol. 116. – № 9. – P. 1418–1440.

**Ірина Трутяк
(Чернівці)**

**КІЛЬКІСНИЙ АСПЕКТ ВЖИВАННЯ МОДАЛЬНИХ
ДІЄСЛІВ У ЗАПЕРЕЧНИХ РЕЧЕННЯХ
ІЗ ПРИСУДКОМ У І ТА II ОСОБИ
У БІБЛІЇ КОРОЛЯ ЯКОВА I**

У статті окреслено найбільш вживані у запитальних та заперечно-запитальних реченнях I та II особи в тексті King James Bible модальні дієслова, визначено їх частку від загальної кількості модальних дієслів у відповідних парадигмах та обчислено коефіцієнт кореляції їх вживання в Старому та Новому Заповіті, наведено приклади перекладу сталих словосполучень, що містять модальні дієслова.

Ключові слова: заперечне речення, модальне дієслово, I та II особа, частота вживання, коефіцієнт кореляції

В статті названі найбільше часто употребляемые в отрицательных и отрицательно-вопросительных предложениях I и II лица в тексте King James Bible модальні глаголи, установленно их соотношение с общим количеством модальных глаголов в соответствующих парадигмах, определен коэффициент их употребления в Ветхом и Новом Завете, приведены примеры устойчивых словосочетаний, содержащих модальные глаголы.

Ключевые слова: отрицательное предложение, модальный глагол, I и II лицо, частота употребления, коэффициент корреляции

The article is aimed at compiling a paradigm of modal verbs used in negative and negative-interrogative I- and II-person sentences in the text of King James Bible, at defining their quantitative characteristics and analyzing some aspects of their translation. According to the results of the quantitative analyses 5920 instances of modal verbs in I- and II-person sentences in Old Testament have been fixed, 804 of them occur in negative and negative-interrogative sentences; in New Testament 207 occur in negative and negative-interrogative sentences of the total 1190. In both Old and New Testament "shall", "will", "may" are more frequent than other modal verbs, while within the total the biggest portion of those used in the negative context is observed in the paradigms of "can", "should", "would". In the I-person sentences "will" is more frequent, while in the II-person sentences "shall" dominate, that proves their modal rather than auxiliary function. The correlation quotient of using modal verbs in negative and negative-interrogative I- and II-person sentences in the texts of Old and New Testament $r=0,81$ proves considerable similarity of the compared analyzed paradigms. Some examples of translating modal verbs and their collocations in the negative contexts are illustrated.

Key words: correlation quotient, negative sentence, modal verb, I- , II-person, quantitative analysis

Особливості вживання модальних дієслів постійно досліджуються у різних лінгвістичних напрямках. На прагматичних аспектах вживання модальних дієслів зосереджуються А. Томпсон, Дж. Ліч – автори комунікативних та практичних граматик, надаючи вичерпний перелік моделей висловлювань з модальними дієсловами, що передають відношення мовця до повідомлення.

У квантитативній лінгвістиці досліджується питання сполучуваності модальних дієслів із дієсловами різних лексико-семантичних груп, визначаються частотні показники їх вживання у текстах різної фахової спрямованості.

Чимало праць з історії мови присвячено питанням етимології модальних дієслів, становленню парадигм допоміжних та модальних дієслів, проте наразі бракує опису процесу розмежування модальної та допоміжної функцій дієслів. Критерії визначення того, яку з двох зазначених функцій виконує дієслово у певному випадку та як правильно тлумачити авторську інтенцію його вживання у контексті речення, надто – заперечного чи заперечно-запитального, становлять значні складності й для перекладачів.

Отже, дослідження функціонування модальних дієслів у заперечних та заперечно-запитальних реченнях текстів раннього періоду сучасної англійської мови у поєднанні з аналізом їх перекладу засобами української мови зумовлює **актуальність** роботи.

Метою статті є виявлення частоти та особливостей вживання модальних дієслів у заперечних та заперечно-запитальних реченнях з підметом у I та II особі у тексті англійської Біблії короля Якова I (1611 року), а також визначення частки вжитих у заперечних та заперечно-запитальних реченнях модальних дієслів у відповідних укладених дієслівних та особових парадигмах.

Модальні дієслова *can (canst)*, *cannot*, *could (couldst)*, *may (mayest)*, *might (mightest)*, *shall (shalt)*, *should (shouldest)*, *will (wilt)*, *would (wouldest)*, *must*, *ought (oughtest)* *to*, заперечні слова *not*, *never*, *nobody*, *nothing*, *neither*, *nor* та особові займенники *I*, *we*, *thou*, *ye* є **об'єктом** дослідження, а частота їх сумісного вживання в реченнях *King James version of the Bible* – **предметом**. Для досягнення мети виконуються такі завдання:

1) укласти парадигму модальних дієслів, що вживаються у Старому та Новому Заповіті *King James Bible*;

2) визначити загальну кількість їх слововживань у реченнях із підметом, вираженим займенниками *I*, *we*, *thou*, *ye*;

3) виокремити з них випадки вживання модальних дієслів у відповідних заперечних та заперечно-запитальних реченнях, визначити їх кількість та окреслити їх частку у відповідних дієслівних парадигмах;

4) порівняти отримані показники у текстах Старого та Нового Заповіту;

5) проаналізувати відмінні від сучасних моделі вживання та перекладу модальних дієслів у присудку I та 2 ос. *King James Bible*.

Отже, результати перших трьох завдань дослідження викладено у таблицях 1 та 2 (див. нижче), де перший показник є

кількість вживань даного модального дієслова у заперечних та заперечно-запитальних реченнях із відповідним особовим займенником, а другий – вказує на загальну кількість його вживань у реченнях відповідної особи й числа.

Таблиця 1

Визначення співвідношення кількісних показників вживання модальних дієслів у заперечних реченнях та загальної к-ті їх вживань (у реченнях з присудками у I та II ос.) в тексті Старого Заповіту King James Bible

	I	we	thou	ye
(+cannot) can	28cannot 29:41 ~ 0,71	1Icannot 11:12 ~ 0,92	(canst) 7:39 ~ 0,18	3cannot 6:9 ~ 0,67
could	5:7 ~ 0,71	0:1 = 0	(couldst) 1:3 ~ 0,33	–
shall	26:274 ~ 0,09	7:87 ~ 0,08	(shalt) 252:1409 ~ 0,18	159:764 ~ 0,21
should	9:81 ~ 0,11	1:24 ~ 0,04	(shouldest) 5:59 ~ 0,08	2:21 ~ 0,10
will	151:2090 ~ 0,07	31:172 ~ 0,18	(wilt) 34:199 ~ 0,17	17:84 ~ 0,20
would	12:60 ~ 0,2	3:6 ~ 0,5	(wouldest)6:29 ~ 0,21	6:11 ~ 0,55
may	6:127 ~ 0,05	6:71 ~ 0,08	(mayest) 6:100 ~ 0,06	1:54 ~ 0,02
might	1:24 ~ 0,04	0:8 = 0	(mightest) 0:11 = 0	0:12 = 0
must	2:7 ~ 0,29	0:7 = 0	(must) 0:9 = 0	0:5 = 0
ought	–	–	(oughtest) 0:1 = 0	2:2 = 1
need	–	–	(needest) –	–

У тексті King James Bible раннього періоду сучасної англійської заперечення виражається за допомогою переважно тих самих лексичних одиниць, що і в сучасній англійській мові: not, never, nobody, nothing, neither, nor, lest.

За показниками таблиці 1 найбільш вживаними у Старому Заповіті модальними дієсловами у реченнях з підметом у I особі є will, shall, may, should, проте, найвищу частку вживань у заперечному контексті мають can, would, shall, should (must не називаємо через малу кількість прикладів).

За показниками таблиці 2 найбільш вживаними у Новому Заповіті модальними дієсловами у реченнях з підметом у I особі є

також will, shall, may, should, проте, найвищу частку вживань у заперечному контексті мають can, could, would, should, will (could та need не називаємо через малу кількість випробувань).

Таблиця 2

Визначення співвідношення кількісних показників вживання модальних дієслів у заперечних реченнях та загальної к-ті їх вживань (у реченнях з присудками у I та II особі) в тексті Нового Заповіту King James Bible

	I	we	thou	Ye
(+cannot) can	<i>ſcannot</i> 9:11 ~ 0,82	<i>bcannot</i> 8:11 ~ 0,73	(canst) 4:11 ~ 0,36	<i>Ibcannot</i> 16:19 ~ 0,84
could	3:6 = 0,5	1:1 = 1	(couldest)2:2 = 1	2:3 ~ 0,15
shall	5:68 ~ 0,07	6:63 ~ 0,10	(shalt)25:99 ~ 0,25	20:159 ~ 0,13
should	13:33 ~ 0,39	12:34 ~ 0,35	(shouldest)1:14 ~ 0,07	9:28 ~ 0,32
will	21:227 ~ 0,09	4:12 ~ 0,33	(wilt)4:36 ~ 0,11	4:28 ~ 0,14
would	13:38 ~ 0,34	5:12 ~ 0,42	(wouldest)3:9 ~ 0,33	4:19 ~ 0,21
may	3:37 ~ 0,08	1:22 ~ 0,05	(mayest)1:13 ~ 0,08	0:58 = 0
might	0:26 = 0	1:14 ~ 0,07	(mightest)0:8 = 0	1:14 ~ 0,07
must	1:4 ~ 0,25	0:13 = 0	(must)0:4 = 0	1:4 ~ 0,25
ought	0:6 = 0	1:6 ~ 0,17	(oughtest)0:3 = 0	3:15 ~ 0,2
need	–	1:4 = 0,25	(needest) 1:1 = 1	2:2 = 1

У парадигмі другої особи в Старому Заповіті найбільш вживаними є shall, will, may, в Новому – shall, may, will, проте найвищі показники досліджуваної частки – у can, would, shall, will, у Новому – can, would, shall, should.

Той факт, що will значно частіше вживається з першою особою, а shall – з другою, ще раз доводить ґрунтовність їх належності до парадигми модальних дієслів.

Вживання модального дієслова перед підметом у непрямому порядку спостерігаємо не тільки у запитальних реченнях, а й після neither, nor, thus, so при переліку однорідних присудків з метою їх емпфатичного виділення, наприклад,

*“And his disciples say unto him. Whence **should** we **have** so much bread in the wilderness as to fill so great a multitude?” [Matt. 15:33].*

*«А учні Йому відказали: «Де нам **узяти** стільки хліба в пустині, щоб нагодувати стільки народу?» [Мм. 15:33].*

*“And he said. I may not return with thee, nor go in with thee: **neither will I eat bread nor drink** water with thee in this place.” [1 Kgs 13:16].*

*«А той відказав: «Не можу вернутися з тобою та ввійти з тобою, **і не їсти**му хліба, **і не пити**му води з тобою на цьому місці!» [1 Цар. 13:16].*

При прямому порядку слів заперечна частка *not* вживається після модального дієслова і не утворює з ним скорочених форм. Проте, існує єдина форма *cannot*, в якій модальне дієслово злилося з *not*, і яка залишається незмінною і в сучасній англійській. Поясненням того, чому лише в парадигмі цього модального дієслова утворилася така стабільна самостійна одиниця можуть слугувати отримані кількісні показники двох таблиць: частка вживання *can* у заперечному контексті значно переважає 0.5 у реченнях з підметом, вираженим *I* (0,71 та 0,82), *we* (0,92 та 0,73) та *ye* (0,63 та 0,84). У реченнях з другою особою однини *thou* частка *can* у заперечному контексті значно нижче половини (0,18 та 0,36), отже вживається лише *canst not* і зберігається особове закінчення, наприклад,

*“And he said. **Thou canst not** see my face” [Exod. 33:20].*

*«І Він промовив: «**Ти не зможеш** побачити лиця Мого, – бо людина не може побачити Мене – і жити» [2 М. 33:20].*

У парадигмі *could* незважаючи на високі показники частки випадків у заперечному контексті подібного злиття не відбулося, вочевидь, з причини загальної низької вживаності *could*, яке мало більш широко вживаний конкуруючий синонім *was/were able to*.

На четвертому етапі дослідження визначимо й зіставимо показники співвідношення кількості модальних дієслів у заперечних висловлюваннях із загальними показниками їх вживання у Старому та Новому Заповіті.

У таблиці наведено показники кількості випадків модальних дієслів у заперечному реченні, у правому – загальну кількість слововживань та шукану частку (яка не перевищує 1).

Використаємо виділені показники для визначення коефіцієнта кореляції вживання модальних дієслів у заперечних реченнях I та II особи у текстах Старого та Нового Заповіту за відповідною формулою [1, с.124].

Знаходимо, $r = \frac{+20210,06}{\sqrt{191016,4 \times 2272,1}} = 0,8083$.

При $df=n-2$, де n відповідає числу співвіднесених пар, $n=10$, $df=10-2=8$. При $P=0,05$ та $df=8$ коефіцієнт кореляції має становити не менше 0.63. Оскільки $0,81 > 0,63$ отриманий r є статистично значущим, що підтверджує наше припущення про існування позитивної кореляції між досліджуваними парадигмами.

Таблиця 3

Співвідношення кількості модальних дієслів у заперечному контексті та їх загальної кількості у реченнях I та II особи в Старому та Новому Заповіті

	Old Testament	New Testament
can	53:101~0,52	37:52~0,71
could	6:11~0,55	8:12~0,67
shall	444:2534~0,18	56:389~0,14
should	17:185~0,09	35:109~0,32
will	233:2545~0,09	33:303~0,11
would	27:106~0,25	25:78~0,32
may	19:352~0,05	5:130~0,04
might	1:55~0,02	2:62~0,03
must	2:28~0,07	2:25~0,08
ought	2:3~0,67	4:30~0,13

На п'ятому етапі дослідження наведемо кілька прикладів вживання та перекладу модальних дієслів у заперечному контексті.

Так, у тексті King James Bible *ought* вживається 97 рази, з них – як модальне дієслово – у 33 випадках, у більшості випадків як субстантивований дієприкметник із значенням “owed” «щось заборговане», «належне»:

*“Go ye, get your straw where you can find it, yet **not ought of your work shall be diminished**” [Exod. 5:11].*

*«Самі йдіть, наберіть собі соломки, де знайдете, бо **нічого не зменшене з вашої роботи**» [2 М. 5:11].*

*“And withal they learn to be idle, wandering about from house to house: and not only idle, but tattlers also and busybodies, speaking things which they **ought not**” [1 Tim. 5:13].*

*«А разом із тим неробітні вони, бо вчать ходити по домах, і не тільки неробітні, а й лепетливі, і занадто цікаві, і говорять, **чого не годиться**» [1 Тим. 5:13].*

У досліджуваному тексті знаходимо колокації з модальними дієсловами, що не зустрічаються у сучасній англійській мові, наприклад:

*“And he **must needs** go through Samaria” [John 4:4].*

*«І **потрібно** було Самарію Йому **переходити**» [Ів. 4:4].*

Також зустрічаються колокації, що широко вживаються й у сучасній мові:

*“the heart of her husband doth safely trust in her, so that he **shall have no need** of spoil” [Prov. 31:11].*

*«довіряє їй серце її чоловіка, і йому **не забракне** прибутку» [Пр. 31:11].*

Отже, проведене дослідження уможливило **висновки**:

- у Тексті Старого Заповіту King James Bible спостерігаємо 5920 випадків вживання модальних дієслів, з них – 804 в запитальних та заперечно-запитальних реченнях; у Новому Заповіті відповідно – 1190, з них 207 у запитальних та заперечно-запитальних реченнях;

- найбільш вживаними у реченнях I та II особи в тексті King James Bible є модальні дієслова shall, will, may, проте, найбільшу частку вживань у заперечному контексті від загальної кількості мають can, should, would;

- коефіцієнт кореляції вживання модальних дієслів у заперечних реченнях I та II особи у текстах Старого та Нового Заповіту становить $r=0,81$, є статистично значущим, що підтверджує наше припущення про існування позитивної кореляції між досліджуваними парадигмами.

- модальні дієслова в досліджуваному тексті утворюють колокації, що мають аналоги в українській мові та є джерелом цікавих перекладацьких рішень.

Вважаємо доцільним **подальше дослідження** вживання модальних дієслів у реченнях III особи, зокрема, заперечних та заперечно-запитальних в тексті King James Bible.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Левицкий В. В. Квантитативные методы в лингвистике / В. В. Левицкий. – Винница : Нова Книга, 2004. – 260 с.

СПИСОК ІЛЮСТРАТИВНИХ ДЖЕРЕЛ

2. The King James Bible (1611) / Nashville : Broadman and Holman Publishers, 1983. – 832 p.

3. Біблія. – К. : Українське Біблійне Товариство, 1995. – 298 с.